

Zwalczanie przestępczości w polskiej i litewskiej doktrynie kryminalistycznej

CZĘŚĆ 1

HISTORIA, TEORIA, DYDAKTYKA

REDAKCJA
Paweł Łabuz
Henryk Malewski

Zwalczanie przestępczości
w polskiej i litewskiej doktrynie kryminalistycznej

CZĘŚĆ 1

ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI

w polskiej i litewskiej doktrynie kryminalistycznej

CZĘŚĆ 1
HISTORIA, TEORIA, DYDAKTYKA

pod redakcją
Pawła Łabuza i Henryka Malewskiego

Kraków 2024

© Copyright by individual authors & Księgarnia Akademicka, 2024

Autorzy

✉ Bartosz Błaszczak, ✉ Grażyna Kędzierska, ✉ Vidmantas Egidijus Kurapka,
✉ Piotr Lewulis, ✉ Paweł Łabuz, ✉ Henryk Malewski, ✉ Irena Malinowska,
✉ Mariusz Michalski, ✉ Žaneta Navickienė, ✉ Renata Włodarczyk

Recenzenci

prof. dr Ryšardas Burda, UwB
dr hab. Mieczysław Goc, prof. UR

Opracowanie redakcyjne
Patrycja Kądziołka-Wojtas

Projekt okładki
Marta Jaszcuk

Rozdziały 2 i 8 z języka litewskiego na polski przetłumaczył Zbigniew Malewski

ISBN 978-83-8368-185-6 (druk)

ISBN 978-83-8368-186-3 (pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788383681863>

Publikacja dofinansowana przez Wyższą Szkołę Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu

WYŻSZA SZKOŁA
KSZTAŁCENIA
ZAWODOWEGO

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1. Geneza rozwoju kryminalistyki w Polsce	13
1.1. Zarys historycznych uwarunkowań formowania się kryminalistyki w Polsce	13
1.2. Kryminalistyka w Polsce w okresie międzywojennym	36
1.3. Kryminalistyka w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej	50
Rozdział 2. Geneza rozwoju kryminalistyki na Litwie	61
2.1. Zarys historycznych uwarunkowań formowania się kryminalistyki na Litwie	61
2.2. Kryminalistyka na Litwie w okresie międzywojennym	66
2.3. Kryminalistyka na Litwie w okresie sowieckim	81
Rozdział 3. Współczesne paradygmaty kryminalistyki w doktrynalnych poglądach naukowców w Polsce	93
3.1. Paradygmaty techniczno-kryminalistyczne	94
3.2. Paradygmaty strategiczno-operacyjne	95
3.3. Paradygmaty kryminologiczne	98
3.4. Paradygmaty prawno-kryminalistyczne	101
3.5. Paradygmaty etyczne i deontologiczne	102
3.6. Paradygmaty interdyscyplinarne w kryminalistyce	104
3.7. Polska doktryna pojęciowo-definicyjna kryminalistyki	106
3.8. Polska kryminalistyka w zakresie jej funkcji i zasad wśród innych dyscyplin	109
Rozdział 4. Współczesne paradygmaty kryminalistyki w doktrynalnych poglądach naukowców na Litwie	115
4.1. Obiekt kryminalistyki	115
4.2. Przedmiot, zakres i definicja kryminalistyki	124
4.3. Funkcje kryminalistyki	132
4.4. System kryminalistyki	137
4.5. Pojęcie i podstawowe metody kryminalistyki	144
Rozdział 5. Teoria i metodologia we współczesnym modelu kryminalistyki w Polsce	149
5.1. Teoria śladów	150
5.2. Teoria dowodów	153

5.3. Metodologia kryminalistyki	155
5.4. Wyzwania i przyszłość metodologii kryminalistycznej	159
5.5. Teoria kryminalistyki w polskim dorobku kryminalistycznym	160
Rozdział 6. Teoria i metodologia we współczesnym modelu kryminalistyki na Litwie	163
6.1. Teoria jako samodzielny dział kryminalistyki	163
6.2. Zarys formowania się teorii kryminalistyki od wizji Hansa Grossa po współczesne interpretacje	168
6.3. Ogólna teoria kryminalistyki	171
6.4. System szczegółowych teorii kryminalistyki	173
6.5. Zarys teorii identyfikacji kryminalistycznej	177
Rozdział 7. Dydaktyka kryminalistyczna w Polsce	185
7.1. Kryminalistyka w polskim systemie nauczania szkół wyższych dla służb mundurowych	185
7.2. Uniwersyteckie kształcenie kryminalistyczne w Polsce	206
Rozdział 8. Dydaktyka kryminalistyczna na Litwie	227
8.1. Pojęcie i miejsce dydaktyki w triadzie kryminalistycznej „nauka – kształcenie – praktyka”	227
8.2. Kryminalistyka na studiach uniwersyteckich	237
8.3. Edukacja kryminalistyczna w placówkach organów ścigania	249
8.4. Specjalistyczne formy szkolenia kryminalistycznego	258
Zakończenie	265
Bibliografia	267
Spis tabel	285
Spis rycin	285
Summary	287
O autorach	291

Wprowadzenie

Na temat stosunków polsko-litewskich z perspektywy wielowiekowej historii i czasów współczesnych powstało tysiące publikacji, które rozszerzają nasze horyzonty poznawcze, przybliżają historię, kulturę, sztukę i naukę sąsiedniego kraju oraz pozwalają modelować kierunki obecnej i przyszłej współpracy w ramach współczesnej cywilizacji opartej na bogactwie różnorodności. Naszym celem jest zaprezentowanie poglądów naukowców z Polski i Litwy na pewien wycinek rzeczywistości, który jest powiązany z problematyką bezpieczeństwa publicznego w kontekście zwalczania i prewencji przestępczości w obu krajach. Jednym z najważniejszych narzędzi w tym obszarze jest kryminalistyka, która jako dyscyplina naukowa powstała na przełomie XIX i XX w., a do jej ukształtowania przyczynili się naukowcy i praktycy z szeregu krajów Europy. W pierwszej kolejności warto wymienić postaci, takie jak Alphonse Bertillon, Hans Gross, Francis Galton, Rodolphe Archibald Reiss, Edmond Locard, którzy byli pionierami nowo powstającej dyscypliny naukowej. Niestety, ale na tym etapie, w tej plejadzie twórców nowej dyscypliny naukowej nie było wybitnych przedstawicieli z Polski czy Litwy.

W czasach, kiedy formowały się naukowe podstawy kryminalistyki ani Polski, ani Litwy jako samodzielnych podmiotów geopolitycznych na mapie świata nie było, gdyż po rozbiorach dokonanych w końcu XVIII w. przez Rosję, Prusy i Austrię Rzeczpospolita Obojga Narodów utraciła swoją niepodległość i jej elity nie miały znaczącego wpływu na zachodzące zmiany cywilizacyjne, a tym bardziej polityczno-prawne. Narodowe formy triady kryminalistycznej „nauka – kształcenie – praktyka” w Polsce i na Litwie zaczęły się kształtować dopiero po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. w bardzo złożonych warunkach powojennej zawieruchy, kiedy trwały jeszcze walki o granice tych państw. Patrząc z obecnej perspektywy, widzimy, że geopolityczne zawirowania XX w.

nie tylko miały ogromny wpływ na kształtowanie się stosunków społeczno-ekonomicznych i kulturowych naszych krajów, ale także pozostawiły głębokie ślady w nauce, w tym w kryminalistyce. Problematyka zwalczania przestępczości oraz tworzenie własnego modelu kryminalistyki zarówno w Polsce, jak i na Litwie po 1918 r. były niezmiernie trudne, gdyż oba kraje były wycieńczone I wojną światową, a walki o granice trwały nadal. Ponadto struktury państwowe, w tym organy ścigania i wymiar sprawiedliwości trzeba było tworzyć od zera, a brakowało odpowiedniej bazy materialno-technicznej i wykwalifikowanych specjalistów. Warto podkreślić, że gdy w 1918 r. zaczynaliśmy tworzyć własny model kryminalistyki jako narzędzie zwalczania i prewencji przestępczości, startowaliśmy z podobnego poziomu. Jednak dalsze kroki znacząco się różniły, co było nie tylko pokłosiem poprzedniego okresu, ale też świadomym wyborem elit politycznych naszych krajów. W pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości jednym z fundamentalnych celów było scalenie ziem polskich po trzech zaborcach, co dotyczyło również struktur organów ścigania, aktów prawnych etc. Geopolityczna orientacja Polski na sojusze z Francją i Wielką Brytanią miała, w większym lub mniejszym zakresie, wpływ na system organizacji organów ścigania, kształcenie jego pracowników oraz na przejmowanie określonych standardów zwalczania i prewencji przestępczości. W tym samym czasie dla Litwy wzorem miały być Niemcy, chociaż w dziedzinie prawa i administracji pośredni lub bezpośredni wpływ mieli prawnicy, z których większość ukończyła studia na uniwersytetach carskiej Rosji.

Również II wojna światowa odcisnęła tragiczne piętno na szeroko rozumianej kryminalistyce oraz na ludziach związanych z nią w Polsce i na Litwie. Podobnie jak w 1918, tak i w 1944 r. funkcje zwalczania i prewencji przestępczości w obu krajach trzeba było rozpoczynać praktycznie od zera, lecz tym razem według modelu sowieckiego. Na Litwie wprowadzono analogiczny, a wręcz identyczny system, który już funkcjonował w innych, tak zwanych republikach Związku Sowieckiego, obejmował faktycznie wszystkie dziedziny życia i miał wyjątkowo scentralizowany charakter. Należy mieć na uwadze, że chociaż Polska miała pewną ograniczoną (sterowaną) suwerenność, to jej prawo, stosunki społeczno-ekonomiczne, struktury organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości nie były zupełną kalką systemu sowieckiego.

System kryminalistyki na Litwie ma obecnie czteroczęlonową strukturę i składa się z: teorii i metodologii kryminalistyki, techniki i technologii kryminalistycznej, taktyki kryminalistycznej oraz metodyki kryminalistycznej (lub inaczej – metodyki dochodzenia szczegółowych rodzajów przestępstw). Współcześnie kryminalistykę na Litwie postrzegamy nie tylko jako dyscyplinę naukową wspierającą procesy wykrywania, zwalczania i prewencji przestępczości,

ale także jako narzędzie stosowane w procedurach cywilnych i administracyjnych dążące do ustalenia pewnych okoliczności wymagających specyficznych wiadomości i umiejętności kryminalistycznych. Poglądy polskich naukowców na system kryminalistyki są bardziej zróżnicowane. Niektórzy twierdzą, opierając się na koncepcji Hansa Grossa, że strukturę kryminalistyki tworzą dwie wzajemnie powiązane części, a mianowicie technika kryminalistyczna i taktyka kryminalistyczna. Innym bliższa jest współczesna koncepcja niemiecka, w której razem z taktyką i techniką uwzględnia się strategię kryminalistyczną. W Polsce występują też poglądy zbliżone do prezentowanych na Litwie, według których system kryminalistyki tworzą: teoria kryminalistyki, technika kryminalistyczna, taktyka kryminalistyczna i metodyka kryminalistyczna. Osobne miejsce w postrzeganiu kryminalistyki od półwiecza zajmuje koncepcja Brunona Hołysta, który prezentuje trójczłonowy system kryminalistyki, obejmujący problematykę metod przestępnych, śledczych i profilaktycznych.

Przestępczość, jako zjawisko społeczne, jest obecna w każdej kulturze i w każdym społeczeństwie, co stanowi wyzwanie zarówno dla teoretyków, jak i praktyków prawa. Współczesne społeczeństwa, niezależnie od swojej wielkości i poziomu rozwoju, nieustannie zmagają się z problemem zwalczania przestępczości. Zarówno Polska, jak i Litwa, jako kraje o bogatej historii i dynamicznie rozwijających się systemach prawnych, stawiają czoła tym wyzwaniom, adaptując i rozwijając swoje doktryny kryminalistyczne. Niniejsza monografia ma na celu przedstawienie i porównanie stanowisk obu krajów wobec problemu przestępczości, ze szczególnym uwzględnieniem ich doktryn kryminalistycznych.

Wieloaspektowe zjawisko przestępczości wymaga kompleksowego podejścia obejmującego różnorodne metody badawcze, analizy prawne oraz interdyscyplinarne ujęcia. W kontekście polskiej i litewskiej doktryny kryminalistycznej, istotne jest zrozumienie nie tylko teoretycznych podstaw, ale także praktycznych aspektów zwalczania przestępczości, które obejmują działania zapobiegawcze i prewencyjne, metody ścigania oraz systemy resocjalizacji przestępców.

W przedmiotowej monografii autorzy dążą do przedstawienia głównych nurtów i osiągnięć obu krajów, które mogą stanowić inspirację dla dalszych badań oraz praktycznych zastosowań w dziedzinie kryminalistyki. Analiza różnic oraz identyfikacja podobieństw stanowią podstawę do lepszego zrozumienia skutecznych strategii zwalczania przestępczości.

Redaktorzy tej zbiorowej monografii opracowali nietradycyjny model publikacji, w którym przez pryzmat kryminalistyki pragną nie tylko zaprezentować stan, problemy i tendencje zwalczania oraz prewencji przestępczości w Polsce i na Litwie, ale także uczynić Czytelnika aktywnym uczestnikiem tego procesu poprzez jego analizę i porównanie. Aby zrealizować ten cel, naprzemiennie

zaprezentowane zostaną opracowane przez autorów z Polski i Litwy rozdziały o analogicznych tytułach i podobnej strukturze, choć często z istotnymi różnicami w ich treści. Publikacja została podzielona na kilka części. Część pierwsza monografii, zatytułowana *Historia, teoria, dydaktyka*, zawiera osiem rozdziałów (po cztery dla każdej ze stron) poświęconych historii, teorii i metodologii oraz dydaktyce kryminalistycznej.

Autorami ze strony polskiej są dr Paweł Łabuz, dr hab. inż. prof. CB Renata Włodarczyk, dr Bartosz Błaszczak, dr Irena Malinowska, dr Mariusz Michalski, dr Grażyna Kędzierska, dr Piotr Lewulis. Autorami ze strony litewskiej są natomiast prof. dr Henryk Malewski, prof. dr Vidmantas Egidijus Kurapka oraz prof. dr Žaneta Navickienė.

Rozdział 1. *Geneza rozwoju kryminalistyki w Polsce*, opracowany przez prof. Renatę Włodarczyk, dr Irenę Malinowską i dr. Mariusza Michalskiego, przedstawia szczegółową analizę historycznego rozwoju tej dyscypliny i ukazuje kluczowe etapy oraz wpływowe postacie, które przyczyniły się do kształtowania kryminalistyki w Polsce. Sekcje tego rozdziału skupiają się na wczesnych przejawach zainteresowania wykrywaniem przestępstw w Polsce, począwszy od czasów średniowiecza. Opisane zostały pierwsze próby systematyzowania wiedzy oraz techniki stosowane przez ówczesne sądy i organy ścigania. Przykłady te ukazują, jak pierwotne metody ewoluowały w bardziej skomplikowane procedury. Reasumując, rozdział objaśnia, jak wieloaspektowy i dynamiczny był proces kształtowania się tej dyscypliny, oraz prezentuje bogactwo historycznych doświadczeń i współczesnych osiągnięć, które razem tworzą solidne podstawy dla dalszego rozwoju kryminalistyki w Polsce.

Rozdział 2. *Geneza rozwoju kryminalistyki na Litwie* został opracowany przez prof. Vidmantasa Egidijusa Kurapkę, który w zarysie przedstawił historyczne uwarunkowania formowania się kryminalistyki na Litwie oraz jej rozwój w okresie międzywojennym i w czasach sowieckich. Pragniemy zaznaczyć, że cezurą rozdziałów historycznych monografii jest rok 1990, który był przełomowym w historii Polski i Litwy. Szczegółowa analiza genezy zmian paradygmatów kryminalistyki, a także doktrynalnych poglądów naukowców na zwalczanie i prewencję przestępczości w naszych krajach po 1990 r. oraz reformowania prawa, struktur organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, będzie prezentowana w następnych częściach monografii.

Rozdział 3. *Współczesne paradygmaty kryminalistyki w doktrynalnych poglądach naukowców w Polsce* został opracowany przez dr. Pawła Łabuza. Stanowi dogłębną analizę najnowszych trendów, teorii i metodologii dominujących w polskiej kryminalistyce. Celem rozdziału jest ukazanie, w jaki sposób współczesne paradygmaty kształtują praktykę oraz teorię kryminalistyki w Polsce, a także

paradygmaty kształtują praktykę oraz teorię kryminalistyki w Polsce, a także jakie kierunki badań są obecnie uznawane za najbardziej obiecujące. Prezentuje kompleksowy obraz aktualnych tendencji i wyzwań w polskiej kryminalistyce. Ukazuje także, jak dynamicznie rozwijająca się nauka wpływa na praktykę zwalczania przestępczości, jednocześnie podkreślając znaczenie etycznych i prawnych aspektów wprowadzania nowych technologii.

Rozdział 4. *Współczesne paradygmaty kryminalistyki w doktrynalnych poglądach naukowców na Litwie* został opracowany przez prof. Henryka Malewskiego. Autor w tym rozdziale przedstawia poglądy naukowców z Litwy na podstawowe pojęcia kryminalistyki, które dominują we wschodnioeuropejskiej szkole tej dyscypliny. Autor analizuje koncepcje dotyczące obiektu i przedmiotu kryminalistyki oraz zachodzące zmiany w jej definicji i zakresie. Porusza też kwestie dotyczące systemu i funkcji kryminalistyki oraz przedstawia jej podstawowe metody.

Rozdział 5. *Teoria i metodologia we współczesnym modelu kryminalistyki w Polsce* został opracowany przez dr. Pawła Łabuza, który dokonuje wnikliwej analizy teoretycznych podstaw oraz metodologicznych ram, które kształtują współczesne podejście do kryminalistyki w Polsce. Celem rozdziału jest przedstawienie najważniejszych paradygmatów teoretycznych oraz zaawansowanych metod badawczych, które stanowią fundamenty praktyki kryminalistycznej. Autor prezentuje wszechstronny obraz teoretycznych i metodologicznych podstaw współczesnej kryminalistyki. Ukazuje, jak dynamiczny rozwój technologii oraz interdyscyplinarne podejście przyczyniają się do ewolucji tej dziedziny, jednocześnie podkreślając znaczenie etycznych i prawnych aspektów w kontekście nowoczesnych praktyk kryminalistycznych.

Rozdział 6. *Teoria i metodologia we współczesnym modelu kryminalistyki na Litwie* został opracowany przez prof. Henryka Malewskiego. Autor przedstawia w nim poglądy litewskich naukowców na podstawowe zagadnienia teorii i metodologii we współczesnym modelu kryminalistyki na Litwie, w którym „teoria i metodologia kryminalistyki” jest jedną z czterech podstawowych części tej dyscypliny naukowej, obok techniki kryminalistycznej, taktyki kryminalistycznej i metodyki kryminalistycznej (metodyki zwalczania określonych rodzajów przestępstw). W rozdziale analizowane są podstawowe paradygmaty teorii kryminalistyki, poczynawszy od wizji Hansa Grossa po jej współczesne interpretacje, a także jej struktura, pojęcie ogólnej teorii kryminalistyki, system szczegółowych teorii, ze szczególnym uwzględnieniem teorii identyfikacji kryminalistycznej.

Rozdział 7. *Dydaktyka kryminalistyczna w Polsce* został opracowany przez dr. Grażynę Kędzierską i dr. Piotra Lewulisa, którzy przedstawiają kompleksowy przegląd systemu edukacji i kształcenia w dziedzinie kryminalistyki w Polsce.

Rozdział omawia rozwój programów edukacyjnych, metody dydaktyczne oraz instytucje zaangażowane w kształcenie przyszłych specjalistów kryminalistyki. Bardzo trafnie ukazuje, jak istotną rolę odgrywa edukacja w rozwijaniu kompetencji przyszłych specjalistów kryminalistyki. Prezentuje zarówno historyczny kontekst, jak i współczesne praktyki edukacyjne, podkreślając znaczenie interdyscyplinarności, praktycznego doświadczenia oraz ciągłego doskonalenia programów nauczania w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby i wyzwania współczesnej kryminalistyki.

Rozdział 8. *Dydaktyka kryminalistyczna na Litwie* został opracowany przez prof. Henryka Malewskiego, prof. Vidmantasa Egidijusa Kurapkę oraz prof. Žanetę Navickienę. Autorami pierwszych dwóch paragrafów tego rozdziału *Pojęcie i miejsce dydaktyki w triadzie kryminalistycznej „nauka – kształcenie – praktyka”* oraz *Kryminalistyka na studiach uniwersyteckich* są prof. Vidmantas Egidijus Kurapka i prof. Henryk Malewski. Pozostałe dwa paragrafy tego rozdziału *Edukacja kryminalistyczna w placówkach organów ścigania* oraz *Specjalistyczne formy kształcenia kryminalistycznego* przygotowała prof. dr Žaneta Navickienė. W tym rozdziale zostały zaprezentowane koncepcje naukowe dotyczące dydaktyki kryminalistycznej i ich praktyczna realizacja w kształceniu prawników i funkcjonariuszy organów ścigania na Litwie.

Bibliografia

- 225 lat policji w Polsce. Policja współczesna*, t. 1, red. P. Majer, M. Seroka, Olsztyn 2017.
- 50-lecie oficerskiego szkolnictwa policyjnego w Szczytnie*, red. M. Goettel, A. Misiuk, Szczytno 2004.
- 85 lat polskiej policji*, red. G. Kędzierska, Szczytno 2004.
- Abramski A., Konieczny J., *Justycjarzysze, hutmani, policjanci. Z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Katowice 1988.
- Ackermann R. et al., *Schaffung eines einheitlichen europäischen kriminalistischen Raumes*, „Kriminalistik. Zeitschrift für die gesamte kriminalistische Wissenschaft und Praxis” Vol. 74, 2020, Nr. 6, s. 355-363.
- Akademia Sztuki Wojennej. Badawczo-dydaktyczne jednostki organizacyjne*, [on-line:] https://pl.wikipedia.org/wiki/Akademia_Sztuki_Wojennej#Badawczo-dydaktyczne_jednostki_organizacyjne.
- Albrecht K. et al., *Der Nachweis von Spermaspuren in der forensischen Medizin*, „Kriminalistik” 2004, nr 8-9, s. 552-558.
- Antykryminalistyka. Taktyka i technika działań kontrwykrywczych*, red. P. Chlebowicz, P. Łabuz, T. Safjański, Warszawa 2022.
- Baran E., *Sylwetki polskich medyków sądowych – Leon Blumenstok-Halban*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” Vol. 48, 1998, nr 3-4, s. 185-189.
- Baster A., *Wykorzystanie śladów linii papilarnych w realizacji funkcji wykrywczej organów ścigania*, [w:] *Studencka Konferencja Naukowa, czerwiec 2011*, red. J. Gajda, Rzeszów 2011, s. 136-145.
- Bednarski J., *Zarys najważniejszych zasad kryminalistyki*, Grudziądz 1935.
- Bekarija Č., *Apie nusikaltimus ir baudmes*, Vilnius 1992.
- Berent J.A. et al., *Statystyczna ocena wyników badań DNA w identyfikacji śladów biologicznych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” Vol. 3, 2000, s. 29-33.
- Bertillon A., *La comparaison des écritures et l'identification graphique*, Paris 1898.
- Biblia Tysiąclecia, Stary Testament*, Poznań 2003.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2007.

- Branicki W., Kupiec T., Wolańska-Nowak P., *Badania DNA dla celów sądowych*, Kraków 2008.
- Breitenecker L., *Der Wert der quantitativen CO-Bestimmung für die Kriminalistik und Klinik der CO-Vergiftung*, „Wiener klinische Wochenschrift” Vol. 21, 1939, s. 486-489.
- Brylak J., *Środki dowodowe według Kodeksu postępowania karnego*, arch.ies.gov.pl, [on-line:] https://arch.ies.gov.pl/images/PDF-Paragraf_na_Drodze/2017_PnD/06_2017/Brylak_Srodki-dowodowe-wedlug-Kodeksu-postepowania-karnego_PnD_2017-6.pdf.
- Bryła W., *Zarys historii nauk kryminalistycznych na ziemiach polskich*, „Pharmacopola” Vol. 2, 2022, nr 6, s. 49-76, [on-line:] <https://pharmacopola.pl/repozytorium-pharmacopola-2-6-bryla-kryminalistyka/>.
- Brzęk W., *Laboratoria kryminalistyczne Policji Państwowej*, „Problemy Kryminalistyki” 1980, nr 144, s. 361-366.
- Brzęk W., *Pionierzy kryminalistyki polskiej*, „Problemy Kryminalistyki” 1982, nr 155, s. 154-167.
- Brzęk W., *Początki kryminalistyki w Polsce*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” Vol. 30, 1985, nr 2, s. 321-336.
- Buczkowski K., *Polskie Towarzystwo Kryminologiczne im. prof. Stanisława Batawii – 30 lat działalności (1991-2021)*, „Społeczny ruch naukowy w procesie zmiany” 2021, s. 67-77.
- Budrevičius K., *Keletas bruozų apie būdus ir priemones, kuriais kriminalinė policija aiškina nusikaltimus*, „Policija” 1931, nr 21, s. 413-415.
- Buras D., *Laboratorium Kryminalistyczne Komendy Głównej Policji Państwowej w latach 1920-1939*, „Problemy Kryminalistyki” 2010, nr 267, s. 70-73.
- Casper J.L., *Praktisches Handbuch der gerichtlichen Medizin*, Berlin 1857.
- Chrzęszcz B., *Paradygmat według koncepcji Thomasa Samuela Kubna. Analiza metodologiczno-prawna*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” Vol. 10, 2021, nr 1, s. 42-57, <https://doi.org/10.34616/fiuv.2021.1.42.57>.
- Cichocki S., *Wykorzystanie metod statystycznych w kryminalistyce*, „Problemy Kryminalistyki” Vol. 288, 2015, nr 2, s. 3-14.
- Cichoń P., *Dyrekcja Policji Wolnego Miasta Krakowa 1827-1846. Studium historyczno-prawne*, Kraków 2014.
- Cieśla R., *Ekspertyza w ujęciu procesowym i kryminalistycznym*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” Vol. 4, 2013, s. 333-353.
- Czczot Z., Tomaszewski T., *Kryminalistyka ogólna*, Toruń 1996.
- Czepelak M. et al., *Historia prawa sądowego. Repetytorium*, Warszawa 2006.
- Dańk W., *Siedem kryminalistycznych złotych pytań z perspektywy kryminologicznej, czyli o związkach między kryminalistyką i kryminologią*, [w:] *Paradygmaty kryminalistyki*, red. J. Wójcikiewicz, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, Kraków 2016, s. 54-69.
- Danisevičius P., *Pagrindiniai trasologijos klausimai*, Vilnius 1967.
- Danisevičius P., *Teismo balistika*, Vilnius 1976.
- Dawniej niż wczoraj. 100 lat polskiej Policji*, red. M. Faldowski, P. Kardela, Szczytno 2019.

ROZDZIAŁ 1

Geneza rozwoju kryminalistyki w Polsce

1.1. Zarys historycznych uwarunkowań formowania się kryminalistyki w Polsce

Naukową kryminalistykę poprzedzał okres określany potocznie jako prekryminalistyczny, ponieważ myśl związana ze zwalczaniem przestępstw sięga odległych czasów w dziejach ludzkości. Zgodnie z Księgą Rodzaju Starego Testamentu, Kain, syn Adama i Ewy, który kierowany zazdrością pozbawił życia swojego brata Abła, nie został ukarany¹. Musiało upłynąć kilka tysięcy lat, by w krajach dobrze rozwiniętych wprowadzono uregulowany system prawny i zapoczątkowano działania mające na celu walkę z przestępczością na szerszą skalę. Dopiero wtedy, na bazie osiągnięć z różnych dziedzin, powstała i zaczęła się rozwijać naukowa kryminalistyka, będąca wynikiem stopniowego formułowania się wyspecjalizowanych badań pod kątem śladów pozostawianych przez sprawców na miejscu zdarzenia. Z teorii i praktyki wiemy, jak kryminalistyka, jako multidyscyplinarna nauka, wnikliwie badająca ślady, przechodziła różne formy przeobrażeń na przestrzeni dziejów człowieka zmagającego się z przestępczością. Początkowo próbowano ustalić, jak doszło do czynu przestępnego, poprzez obserwację i zapamiętywanie szczegółów przez osoby wytypowane ze społeczeństwa (często byłych przestępców), następnie zaczęto korzystać z prostych metod śledczych i skromnego sprzętu przystosowanego do realizacji celów wykrywczych. Mimo posiadania pomieszczeń wyposażonych w ubogą aparaturę laboratoryjną, na której żmudnie i trudno było wykonywać badania śladów, osiągnano imponujące wyniki, o czym można się przekonać, sięgając po literaturę

¹ Biblia Tysiąclecia, *Stary Testament*, Rdz 4, 1-9, Poznań 2003.

przedmiotu². Wraz z upływem czasu materiał związany z przestępstwami zaczęto analizować w specjalistycznych pracowniach laboratoryjnych wyposażonych w wysokiej jakości sprzęt. Stało się to możliwe dzięki rozwojowi nauki i myśli technicznej, których obecny poziom budzi podziw ze względu na coraz nowocześniejsze rozwiązania metodologiczne i organizacyjne oparte na systemach jakości i kompetencji technicznej. Kontrowersyjne przestępstwa były zawsze bodźcem do poszerzania zakresu analiz i stanowiły test efektywności działań wykrywczych, dlatego wiedza na temat kryminalistyki zasługuje na prześledzenie przebiegu jej rozwoju. Będzie to jednak bardzo skromny wycinek tego, co działo się na przestrzeni wieków, ponieważ wiele zasług w tym względzie wniosły głównie kraje bogate i uprzemysłowione, w których dysproporcje posiadania dóbr między ludźmi były niewyobrażalne, więc szerzyła się tam pokaźnych rozmiarów przestępczość, przybierająca różne formy. Na przełomie XVIII i XIX w. wszystkie naukowe aspekty dotyczące śledztw były częścią medycyny sądowej. Dopiero u schyłku XIX w. zintensyfikowane uprzemysłowienie spowodowało konieczność powstania nowej nauki, która rozpatrywałaby problemy niemożliwe do rozwiązania metodami dotychczas stosowanymi, lecz nieskutecznymi. Zaistniała wtedy sytuacja, w której w praktycznie wszystkich dobrze rozwiniętych państwach działały typowe policyjne służby kryminalne. Jednak rosnąca liczba funkcjonariuszy była niewspółmiernie niska w stosunku do drastycznego wzrostu liczby przestępców nieletnich, recydywistów i przestępców zawodowych. Na szeroką skalę zaczęli oni tworzyć hermetycznie zamknięte grupy przestępcze, co utrudniało penetrację ich środowiska i prowadzenie skutecznych działań przeciwko dobrze funkcjonującym organizacjom kryminalnym. Potrzeba transformacji działań mających zwalczać tę przestępczość oraz wzrastające zapotrzebowanie na dobrze zorganizowane służby śledcze doprowadziły do wyodrębnienia z medycyny sądowej kryminalistyki, która ostatecznie oddzieliła się od niej w dwudziestolecie międzywojennym. W tym czasie, co należy podkreślić, efektywność pracy policji była zróżnicowana i zależała od takich czynników, jak stan przestępczości, typ ustroju państwowego, struktura organizacyjna, liczebność, metody działania oraz prawne i naukowe uwarunkowania³. Zaczynało być jednak widoczne, że rozpoznanie osoby wyłącznie na podstawie „parady rozpoznanych” („parady zatrzymanych”), metody znakomitej na początku wieku,

² J. Thorwald, *Stulecie detektywów*, tłum. K. Bunsch, W. Kragen, Kraków 2009; idem, *Godzina detektywów*, tłum. J. Dumański et al., Kraków 2010; R. Włodarczyk, *Ślady biologiczne w przestępstwach na tle seksualnym*, Szczytno 2017, s. 35-113.

³ *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia techniki*, red. G. Kędzierska, W. Kędzierski, Szczytno 2011.

teraz stało się anachronizmem⁴. Potrzebna była identyfikacja pewna, oparta nie tylko na zawodnej pamięci funkcjonariuszy, lecz także na dowodach naukowych, które ją potwierdzały. Wraz z rozwojem nauk przyrodniczo-medycznych rozpoczęto badania mające na celu wsparcie służb śledczych, dlatego koniecznością stały się solidne podstawy naukowe. Proces ten sukcesywnie postępował w kierunku wskazania nie tylko rodzaju śladu, ale także przynależności do konkretnej osoby odcisków palców i dłoni, plam krwi, włosów, nasienia, innych śladów biologicznych (roślinnych, zwierzęcych) oraz określenia w pobranym materiale zawartości różnych składników, co sprzyjało wyjaśnieniu pochodzenia próbki. Coraz większą presję na konieczność identyfikacji pobranych z miejsca zdarzenia śladów wywierała walka z ciągle wzmagającą się przestępczością. Naukowcy posiadający wiedzę z zakresu medycyny sądowej, biologii, toksykologii, antropologii, fizyki, matematyki i innych dziedzin mocno angażowali się w pracę, aby w ten sposób wesprzeć funkcjonariuszy policji. Z perspektywy czasu widać, jak w ówczesnych, trudnych warunkach podejmowano znaczny wysiłek, aby poznać własności materiału związanego ze zdarzeniem i go zidentyfikować. Rozwój wiedzy w dziewiętnastym stuleciu, stymulowany koniecznością dowodzenia coraz bardziej dolegliwych przestępstw, nie ograniczał się wyłącznie do postępu nauki teoretycznej, a osoby stojące w obronie przepisów prawa kładły nacisk na jej adaptację do praktycznego wykorzystania.

Największe zasługi w jej rozwoju zawdzięczamy Edmundowi Locardowi⁵. Naukowiec zrezygnował z objęcia stanowiska profesora medycyny sądowej na

⁴ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stęпка, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Toruń 2006, s. 9-13; *Kryminalistyka...*, red. G. Kędzierska, W. Kędzierski, Szczepiń 2011, s. 14-16.

⁵ Edmond (Edmund) Locard (1877-1966) – pionier w dziedzinie kryminalistyki (sformułował jej zasady, z których podstawową była: „każdy kontakt pozostawia ślad”) – najpierw studiował medycynę, a potem prawo na Uniwersytecie w Lyonie. Do 1910 r. był asystentem profesora kryminologii Alexandra Lacassagne’a, dzięki czemu zdobył doświadczenie również w tej dziedzinie. Tę funkcję pełnił do momentu, kiedy w końcu udało mu się przekonać Departament Policji w Lyonie, aby utworzyć pierwsze laboratorium na potrzeby procesu karnego, którym następnie przez wiele lat kierował. Locard był autorem wielu prac, które miały istotny wkład w rozwój naukowych metod kryminalistycznych. Jednak największy zasób wiedzy w rozwój nowo powstałej dziedziny wniósł, opracowując zagadnienia techniki kryminalistycznej w siedmiotomowym dziele pt. *Traité de criminalistique*. Naukowiec wypracował i wprowadził do badań porównawczych pisma metodę pomiarową oraz przyczynił się do udoskonalenia policyjnych metod techniczno-śledczych. Ponadto rozwijał działalność Międzynarodowej Akademii Kryminalistyki, której był wiceprezydentem. Od 1929 r. pełnił obowiązki redaktora naczelnego założonego przez siebie czasopisma pt. „Revue internationale de criminalistique”. Pismo jest wydawane do chwili obecnej i skutecznie przyczynia się do ciągłego podnoszenia poziomu wiedzy z każdej dziedziny wchodzącej w zakres

SUMMARY

Crime Control in the Polish and Lithuanian Doctrines of Criminalistics

Part 1

History, Theory, Teaching

The authors of the book aim to outline the major approaches and achievements of Poland and Lithuania in the field of criminalistics, which may inspire further research and practical implementations. Analyzing the differences and identifying similarities prepares the ground for a better understanding of effective strategies of crime control.

The editors of this collective monography adopted an unorthodox model of the publication where, on the one hand, criminology serves as a lens presenting the current state, problems, and tendencies of crime prevention and control in Poland and Lithuania, and on the other hand, it is hoped that readers will become active participants of the process thanks to their reflection on it and comparison of the ideas. To this end, the book contains alternating chapters by Polish and Lithuanian authors that have corresponding titles and similar structures, but often differ significantly in their content; this is intended to familiarize readers with particulars of the field in both countries, and also to let them assess and compare respective paradigms and scientific approaches.

A single volume would not allow us to describe fundamental issues related to crime control in our countries with sufficient clarity, therefore we decided to present them in parts and the publication is split into volumes. The first part of the monography, entitled *History, Theory, Teaching*, contains eight chapters (four for each country) devoted to selected issues concerning the history, theory and methodology as well as the teaching of criminalistics.

Chapter 1, *The Origins of Criminalistics in Poland* written by Prof. Renata Włodarczyk, Dr. Irena Malinowska, and Dr. Mariusz Michalski, comprises a detailed analysis of the historical development of the field and presents key stages and influential figures that contributed to the shaping of criminalistics in Poland. The sections of the chapter focus on early manifestations of the interest in crime detection since the Middle Ages in Poland. The authors describe the first attempts at systematization of the ideas as well as the early techniques used by the courts of justice and law enforcement agencies. The examples illustrate the evolution of the original methods into more sophisticated procedures. In general, the chapter explains the multifaceted and dynamic process of shaping the discipline and shows numerous historical experiences and contemporary achievements which, considered together, give a solid base to further development of criminalistics in Poland.

Chapter 2, *The Origins of Criminalistics in Lithuania*, was written by Prof. Vidmantas Egidijus Kurapka, who outlined the historical circumstances of the beginning of criminalistics in Lithuania and its development after WWI and later in Soviet times. We want to stress that the endpoint of the historic chapters of the monography was set for 1990; a breakthrough year in the history of Lithuania and Poland. A detailed analysis of the origins of the paradigm change in criminalistics in both countries after 1990 and the reform of the law as well as the structures of prosecution and judiciary will be discussed in further parts of the monography.

Chapter 3, *Contemporary Paradigms of Criminalistics in Doctrinal Views of Scholars in Poland*, was written by Dr. Paweł Łabuz. It is an in-depth analysis of the latest trends, theories, and methodologies dominating in Polish criminalistics. It aims to elucidate how contemporary paradigms shape the practice and theory of criminalistics in Poland and what lines of research are currently deemed most promising. It shows a comprehensive image of the prevalent tendencies and challenges in Polish criminalistics. It also shows the way the dynamic developments in research affect the practice of crime control, stressing the significance of the ethical and legal aspects of introducing new technologies.

Chapter 4, *Contemporary Paradigms of Criminalistics in Doctrinal Views of Scholars in Lithuania*, was written by Prof. Henryk Malewski. The author describes the views of scholars in Lithuania on fundamental concepts of criminalistics which prevail in the East European school of the field. He analyzes the ideas concerning the object and subject matter of criminalistics as well as ongoing changes in its definition and scope. Additionally, he touches upon the issues related to the system and function of criminalistics and presents its basic methods.

Chapter 5, *Theory and Methodology in the Contemporary Model of Criminalistics in Poland*, was written by Dr. Paweł Łabuz, who makes an astute analysis of the theoretical foundations and methodological framework, which determine the contemporary approach to criminalistics in Poland. The chapter is intended to present the most important theoretical paradigms and advanced research methods that constitute the keystone of the practice of criminalistics. Łabuz shows a broad picture of the theoretical and methodological basis of contemporary criminalistics. He explains how the dynamic technological progress and interdisciplinary approach contribute to the evolution of the field, highlighting the importance of ethical and legal aspects in the context of modern criminalistics practices.

Chapter 6, *Theory and Methodology in the Contemporary Model of Criminalistics in Lithuania*, was written by Prof. Henryk Malewski. It presents the views of Lithuanian scholars concerning basic theoretical and methodological issues in the present-day model of criminalistics in Lithuania where the “theory and methodology of criminalistics” is one of the four basic elements of this academic discipline along with the techniques, tactics, and methods of controlling individual types of crime. The chapter analyzes essential paradigms of the theory of criminalistics (from the vision of Hans Gross up to its contemporary interpretations) together with its structure, the concept of the general theory of criminalistics, and the system of detailed theories, especially the theory of individualization in criminalistics.

Chapter 7, *Teaching of Criminalistics in Poland*, was written by Dr. Grażyna Kędzierska and Dr. Piotr Lewulis, who present a comprehensive overview of the system of education and training of criminalistics in Poland. The chapter discusses the development of educational curricula, teaching methods, and institutions involved in training future experts in the field. It clearly shows the important role of instruction in developing the skills of aspirant specialists. It presents both the historical context and contemporary educational practices, stressing the importance of interdisciplinarity, hands-on experience, and constant improvement of curricula in step with the changing needs and challenges of contemporary criminalistics.

Chapter 8, *Teaching of Criminalistics in Lithuania*, was written by Prof. Henryk Malewski, Prof. Vidmantas Egidijus Kurapka and Prof. Žaneta Navickienė. The first two sections: *The Concept and Place of Teaching in the Criminalistics Triad ‘Science–Training–Practice’* and *Criminalistics in Higher Education* were authored by Prof. Vidmantas Egidijus Kurapka and Prof. Henryk Malewski. The other two sections: *Criminalistics Education in Prosecution Agencies* and *Forms of Specialized Training in Criminalistics* were prepared by Prof. Žaneta Navickienė.

The chapter presents scholarly concepts concerning the teaching of criminalistics and their practical implementation in the education of lawyers and law enforcement agents in Lithuania.

As part of a larger whole, the monography shows the present state of selected issues related to the theory, methodology, and history of criminalistics in both countries as well as indicating the areas in need of further study and development. One of them is the continuing improvement of teaching methods and curricula which prepare the next generations of specialists to meet the challenges in criminalistics.

Further parts of the monography will present the current state and perspectives of progress of criminalistics in Poland and Lithuania, covering the following areas:

- ⇒ the place of technics and technology in the contemporary model (perception) of criminalistics;
- ⇒ the issues of tactics and strategy in the contemporary model of criminalistics;
- ⇒ selected aspects of expert evidence in the contemporary doctrine of criminalistics;
- ⇒ the problems of controlling specific types of crime in the contemporary model of criminalistics;
- ⇒ the issues of criminal analysis in the contemporary model of criminalistics;
- ⇒ the place of criminal policy on the fringes of the Lithuanian doctrine of criminalistics.

Beyond familiarizing the reader with the local models of criminalistics in Poland and Lithuania as well as fundamental theories, their paradigms and current interpretational differences, the authors' aim is to present the potential for bringing closer scholarly concepts of criminalistics in both countries and, furthermore, work towards harmonizing theoretical, didactic, and practical aspects of this academic discipline in our region of Europe. This should hopefully contribute to establishing the rudiments of a new school of criminalistics in between the Germanic and Eastern European traditions. The possibilities, assumptions, and perspectives of such a school of criminalistics, tentatively called the Intermarium School, has long been discussed in Lithuania in view of the contemporary geopolitical processes.

Keywords: criminalistics, doctrines of criminalistics, theory and methodology of criminalistics, history of criminalistics, crime control and prevention, tactics of criminalistics, investigation techniques, methods of criminalistics, strategy of criminalistics, policy of criminalistics, teaching criminalistics, model of criminalistics in Poland, model of criminalistics in Lithuania

Henryk Malewski – doktor nauk społecznych (prawo), profesor (od 2001 roku) związany z Akademią Bezpieczeństwa Publicznego Uniwersytetu Michała Römera (Wilno, Litwa), absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Wileńskiego. W latach 1976-1983 ekspert w laboratorium kryminalistycznym MSW Litwy. Od 1983 r. nauczyciel akademicki, w tym i na uczelniach polskich. Autor licznych artykułów naukowych, monografii i podręczników akademickich. Specjalizuje się w zagadnieniach teorii i techniki kryminalistycznej, postępowania karnego ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystywania wiadomości specjalnych w czynnościach dochodzeniowo-śledczych, eksper-tologii sądowej oraz dydaktyki kryminalistycznej.

Paweł Łabuz – doktor nauk prawnych, absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w prawie karnym, procedurze operacyjnej i karnej, prawie policyjnym, zarządzaniu informacją kryminalną i gospodarczą oraz systematyce wywiadu, zwalczaniu przestępczości zorganizowanej w całym jego spektrum: kryminalistyki, psychologii sądowo-śledczej i kryminologii. Adiunkt Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Przemysłu i Profesor Uczelni Biznesu i Nauk Stosowanych „Varsovia”.

„Monografia pod względem koncepcji ujęcia omawianej problematyki niewątpliwie jest opracowaniem oryginalnym, nowatorskim. Jest to pierwsza tego rodzaju publikacja dająca możliwość zapoznania się w jednym dziele z genezą rozwoju, teorią, dydaktyką kryminalistyki z perspektywy naukowców z dwóch krajów, z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych, kulturowych i społeczno-politycznych rozwoju tej dyscypliny naukowej. Pomysł bardzo ciekawy, wart kontynuacji i rozszerzenia jeszcze na inne obszary kryminalistyki, co zresztą zapowiadają autorzy recenzowanego opracowania”.

dr hab. Mieczysław Goc, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski, Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne

„Książka wypełnia istotną lukę w dotychczasowym piśmiennictwie, prezentując w jednym miejscu i porządkując liczne zagadnienia związane z porównawczymi badaniami na Litwie i w Polsce w dziedzinie historii kryminalistyki oraz teorii i metodologii we współczesnym modelu kryminalistyki. Autorzy niemało uwagi poświęcili współczesnym paradygmatom kryminalistyki w doktrynalnych poglądach naukowców, edukacji i kształceniu kryminalistycznemu”.

prof. dr Ryšardas Burda
Litewskie Towarzystwo Kryminalistyczne

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-185-6

9 788383 681856